

УДК 657

С.М. Плетенецька
кандидат економічних наук, доцент
Університет економіки та права «КРОК»

Д.В. Свертока
магістр,
спеціальність «Облік, аудит та оподаткування бізнесу»
Університет економіки та права «КРОК»

Доходи від діяльності фінансової компанії: аналіз та облік

У статті розглянуто поняття «фінансової установи» та встановлено суб'єктів, яких за чинним законодавством України віднесено до фінансових установ. Особливості обліку, контролю та аналізу доходів діяльності фінансових компаній ми розглянули на прикладі страхових компаній. Визначено етапи аналізу фінансових результатів діяльності страхової компанії; досліджено завдання, джерельну базу та методика проведення контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії.

Ключові слова: фінансова установа, облік, аналіз, контроль, страхова компанія.

С.М. Плетенецкая
кандидат экономических наук, доцент
Университет экономики и права «КРОК»

Д.В. Свертока
магистр
специальность «Учет, аудит и налогообложение бизнеса»
Университет экономики и права «КРОК»

Доходы от деятельности финансовой компания: анализ и учет

В статье рассмотрено понятие «финансового учреждения» и установлены субъекты, которые по действующему законодательству Украины отнесены к финансовым учреждениям. Особенности учета, контроля и анализа доходов деятельности финансовых компаний мы рассмотрели на примере страховых компаний. Определены этапы анализа финансовых результатов деятельности страховой компании; исследованы задачи, источники и методика проведения контроля финансовых результатов деятельности страховой компании.

Ключевые слова: финансовое учреждение, учет, анализ, контроль, страховая компания.

S.M. Pletenetska
PhD in Economics, Associate Professor
“KROK” University

D.V. Svertoka
Master Degree Holder
specialty “Accounting, Audit and Business Taxation”
“KROK” University

Revenues from the financial company: analysis and accounting

The article describes the dealing with the notion of a «financial institution» and identifies entities that are classified as financial institutions. The features of accounting, control and analysis of income of financial institutions were investigated on the example of the insurance companies. The stages of the analysis of financial results of the insurance company activity were determined and problems, sources and methods of monitoring the financial performance of the insurance company were studied.

Key words: *financial institution, accounting, analysis, control, insurance company.*

Постановка проблеми

Необхідність зростання національної економіки визначає розвиток сучасного фінансового ринку як підґрунтя забезпечення стабільного стану країни. На українському ринку фінансових послуг на сьогодні діє багато фінансових компаній, і їх чисельність щороку зростає. Функціонування таких компаній супроводжується значним кругообігом ресурсів, основне місце серед яких займають грошові ресурси.

Водночас, при законодавчо регламентованих засадах діяльності фінансових компаній, у науковому середовищі дискусійними залишаються питання щодо особливостей формування їх фінансового результату.

У зв'язку з цим актуальності набувають питання обліку, контролю та аналізу доходів діяльності фінансових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивчення наукових праць вітчизняних вчених, серед яких: Ф. Ф. Бутинець [6], В. Д. Базилевич [10], О. Д. Вовчак [7], С. Ф. Голов [8], Н. М. Ткаченко [13], Н. М. Шмиголь [15] та ін., а також практика діяльності фінансових компаній – свідчать про те, що потребують подальших розробок питання, пов'язані з обліком, аналізом та контролем їх фінансових результатів.

Формулювання цілей статті

Мета статті: визначити особливості обліку, аналізу та контролю фінансових результатів (зокрема – доходів) у практичній діяльності фінансових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах ринку кожна фінансова компанія повинна правильно оцінювати свій економічний потенціал, виробляти стратегію подальшого розвитку, здійснювати об'єктивну оцінку платоспроможності, забезпечувати власну фінансову стійкість.

У Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» не дається визначення поняттю «фінансова компанія», а використовується термін «фінансова установа», під якою мається на увазі юри-

дична особа, яка надає одну чи декілька фінансових послуг [1]. До фінансових установ законодавством віднесено банки, ломбарди, кредитні спілки, лізингові компанії, страхові компанії, довірчі товариства, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії тощо, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг [1].

Для того, щоб з'ясувати особливості обліку, контролю та аналізу доходів діяльності фінансової компанії, ми візьмемо за приклад страхову компанію.

Головна особливість діяльності страхової компанії полягає у тому, що на відміну від сфери виробництва, де товаровиробник спочатку здійснює витрати на випуск продукції, а потім уже компенсує їх за рахунок виручки від реалізації, така компанія-страховик спочатку акумулює кошти, що надходять від її клієнтів-страхувальників, створюючи необхідний страховий фонд, а лише після цього несе витрати, пов'язані з компенсацією збитків за укладеними страховими угодами [9, с. 412].

Згідно міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 18 «Дохід»: дохід – це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає внаслідок цього надходження, а не в результаті внесків учасників власного капіталу [5]. У вітчизняному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 15 визначення «Дохід» доповнено тим, що оцінка доходу має бути достовірно визначена [3].

Відповідно до П(С)БО 15 доходи класифікуються таким чином:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи [3].

На сьогоднішній день у вітчизняній практиці для обліку доходів страховики використовують такі субрахунки бухгалтерського обліку:

- 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг», на якому підприємства і організації, що виконують роботи і надають послуги, узагальнюють інформацію про доходи від реалізації робіт і послуг;

- 705 «Перестраховування», на якому страховики, відповідно до Закону України «Про страхування», узагальнюють інформацію про частки страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) за договорами перестраховування. За дебетом субрахунку 705 відображаються суми часток страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), що належать перестраховикам за договорами перестраховування, а за кредитом – частки страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), що повертаються перестраховиками у разі дострокового припинення договору перестраховування. Щомісяця сальдо субрахунку 705 списується (закривається) у кореспонденції із субрахунком 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»;

- 76 «Страхові платежі» за видами страхування. Цей рахунок призначено для обліку страховиками надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) за договорами страхування. За кредитом рахунку відображається збільшення у страховика страхових платежів, за дебетом – повернення страховальнику страхових платежів у разі дострокового припинення дії договору страхування. Щомісяця рахунок закривається кореспонденцією з субрахунком 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» [4].

Інформація про доходи, витрати та фінансові результати страхової компанії

відображається в таких формах звітності як: Форма №2 «Звіт про фінансові результати» та «Звіт про доходи і витрати страховика». Зміст і форма першого звіту, а також загальні вимоги до розкриття його статей визначені Національним положенням (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; у цьому звіті наводиться інформація про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності страховика за звітний період. Форма «Звіт про доходи та витрати страховик» це звіт про фінансові результати діяльності страховика в розрізі складових доходів та витрат [14, с. 412].

Необхідно зауважити, о важливим етапом управління страховою компанією є аналіз її фінансових результатів. Фінансовий результат – це результат усіх видів діяльності страховика, виражений у грошовій формі, який характеризує ефективність його діяльності, а його формуваого проводиться шляхом зіставлення доходів і витрат від усіх видів діяльності [14, с. 168].

Аналіз фінансових результатів діяльності страховика включає послідовність етапів кількісної та якісної їх оцінки рис. 1.

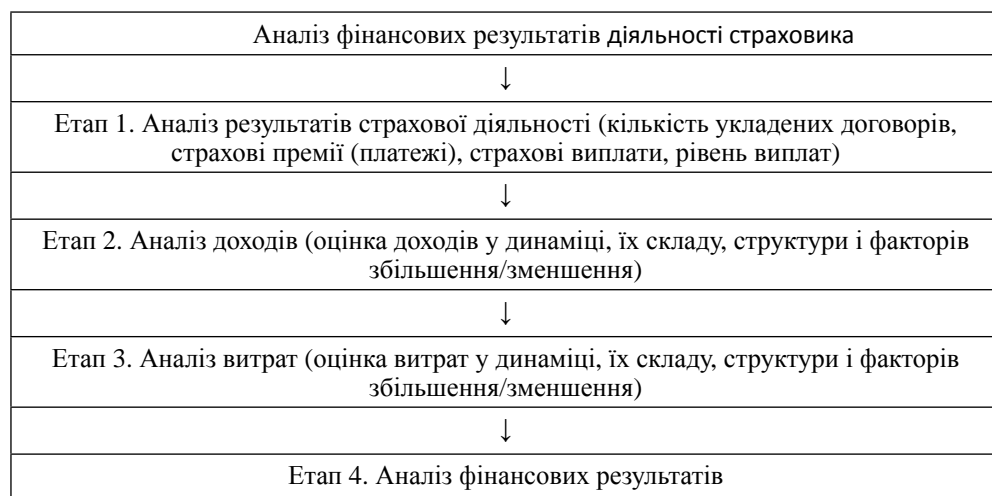

Рис. 1. Етапи аналізу фінансових результатів діяльності страховика

Джерело: складено авторами на основі [12;13]

Так, перший етап – це аналіз фінансових результатів страхової компанії. Даний етап передбачає аналіз за такими показниками, як:

а) кількість укладених договорів – застосовується для характеристики страхового портфелю і рівня охоплення страхового поля, попиту на страхову послугу, визначення місця страхової компанії на страховому ринку. Цей показник оцінюється в динаміці;

б) «страхові премії (платежі)» – характеризують величину коштів, отриманих страховою компанією за договорами страхування та перестраховання. Цей показник визначають в цілому по компанії, за окремими видами страхування і у розрахунку на один договір. Сума зібраних страхових премій характеризує об'єм страхового портфелю компанії, і чим більша ця сума, тим краще. Якщо страховий портфель компанії більший, то вона сама більш фінансово спроможна, і таким чином більшою мірою спроможна відповідати за своїми зобов'язаннями перед клієнтами;

в) «страхові виплати» – характеризують розмір коштів, фактично сплачених компанією за страховими випадками. Виплати страхова компанія здійснює згідно

з договором страхування або керуючись законодавством на підставі заяви страхувальника і страхового акту (аварійного сертифікату), який складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) у формі, яку визначає сам страховик;

г) «рівень виплат» – це обсяг страхових виплат, що характеризує ступінь виконання страховою компанією своїх зобов'язань перед клієнтами, а також умови страхування, зокрема, методика обрахування збитку [9, с. 168].

Другий етап аналізу фінансових результатів страхової компанії – це аналіз її доходів. Сукупні доходи страхової компанії слід розглядати у динаміці, при цьому обов'язковим є вивчення складу, структури і факторів збільшення/зменшення доходу. Доходи страхової компанії відрізняються різноманітністю, мають свою специфіку і поділяються на три групи:

- доходи від власне страхової діяльності;
- доходи від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто пов'язані з інвестуванням і розміщенням тимчасово вільних коштів (як власних, так і коштів страхових резервів);

- та інші доходи від звичайної господарської діяльності [9, с. 169].

Третім етапом аналізу фінансових результатів є аналіз витрат. Витрати страхової компанії залежать від характеру її діяльності, яка передбачає проведення власне страхування (страхових операцій) і виконання страховиком ролі активного інвестора, тобто, інвестування і розміщення тимчасово вільних коштів страхових резервів та власних коштів.

Останній – четвертий етап – це аналіз власне фінансових результатів. Саме вони характеризують здатність виконувати свої зобов'язання як при наявних умовах, так і в разі ймовірних несприятливих змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Для оцінки ефективності необхідно провести аналіз за такими показниками:

а) «прибуток у тарифах». Головне джерело формування прибутку від страхових операцій – це прибуток у тарифах, який під час калькуляції навантаження закладається в тарифну ставку як самостійний елемент ціни страхової послуги. Частку прибутку в тарифах встановлюють у відсотках або в абсолютному розмірі;

б) «прибуток від інвестиційної діяльності» – це різниця між доходами і витратами, пов'язаними із інвестиційною діяльністю страхової компанії. Прибуток від інвестицій надає широкі можливості для розширення страхової відповідальності та зниження тарифів за окремими видами страхування, а також сприяє зміцненню матеріально-технічної бази страхової компанії та інших напрямів розвитку страхової справи;

в) «фактичний прибуток» – це різниця доходів за звітний період і понесених витрат страхової компанії. Окрім цього, на його величину впливають результати інвестиційної діяльності страхової компанії.

г) «чистий прибуток» – це показник, що характеризує фінансовий результат діяльності страхової компанії за вирахуванням податків і обов'язкових платежів у державний бюджет [14, с. 169].

Такий поетапний аналіз фінансових результатів діяльності страхової компанії дозволить сформувати інформаційну базу щодо прийняття управлінських рішень у подальшому.

Значну роль в процесі управління страховою компанією відіграє і контроль фінансових результатів (у тому числі й доходу) її діяльності. Концептуальну модель внутрішнього контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії можна представити у такому вигляді (рис. 2).

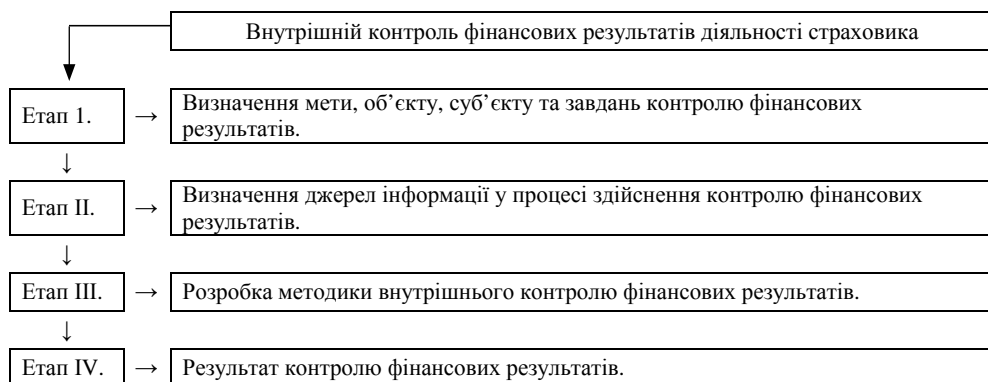

Рис. 2. Етапи здійснення контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії
Джерело: складено авторами на основі [7, с. 146]

Так, мета контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії полягає у оцінці якості виконання обліково-фінансової діяльності страховика і правильності, достовірності й оптимізації генерованої економічної інформації.

Об'єкт контролю – обліково-аналітична система та звітність страхової компанії. Суб'єкт контролю – служба внутрішнього контролю, центри фінансової відповідальності, керівництво компанії [11, с. 146].

Завдання контролю:

- встановлення відповідності визначення доходів, витрат і фінансових результатів прийнятій у компанії обліковій політиці та її стратегії розвитку;
- визначення пріоритетних видів діяльності компанії, зокрема страхових продуктів і послуг;
- забезпечення ефективної, достовірної та повної інформаційної системи управління формуванням прибутку;
- тестування програмного забезпечення з метою усунення фальсифікації обліку;
- забезпечення мінімізації впливу наслідків ризиків на фінансовий результат і використання резервів поліпшення діяльності в рамках реалізації стратегії компанії;
- розробка рекомендацій щодо підвищення результативності страхової діяльності;
- аналіз узгодженості взаємодії підрозділів та ефективності чинної організаційної структури [11, с. 147].

Джерела інформації контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії включають:

- систему обліково-аналітичного забезпечення формування фінансових результатів;
- показники діяльності структурних підрозділів компанії;
- МСФЗ, МСБО, МСА;
- нормативно-правову базу, внутрішні нормативні документи.

Організація і методика контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії передбачає [11, с. 148]:

- застосування системи комп'ютерного контролю шляхом використання сучасних ІТ-інструментів;
- використання методичних прийомів контролю;
- складання плану та програми внутрішнього контролю;

- формування й виконання переліку контрольних процедур;
- аналіз стану економічної безпеки компанії;
- запровадження інструментів безпеки IT-інфраструктури;
- аналіз впливу чинників на формування прибутку.

Результатом контролю фінансових результатів діяльності страхової компанії є [11, с. 148]:

- визначення достовірності формування фінансових результатів;
- виявлення резервів за видами діяльності страховика та надання рекомендацій щодо усунення недоліків у його роботі;
- планування перспективних напрямів розвитку компанії;
- підготовка інформації для контролюючих органів.

Така поетапна модель внутрішнього контролю страховика дозволить чітко й послідовно провести перевірку та надати об'єктивний висновок щодо його фінансових результатів діяльності, що, у подальшому, сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень.

Висновки

У підсумку слід зауважити, що фінанси – це основна частина активів фінансової компанії. У зв'язку із цим, облік, аналіз та контроль доходів діяльності є важливими аспектами практичної діяльності будь-якої фінансової компанії, оскільки є джерелом інформації для прийняття виважених оперативних та стратегічних управлінських рішень.

Література

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». – [Чинний від 12.07.2001 за № 2664-III]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Затверджене Наказом Міністерства фінансів України. – [Чинний від 07.02.2013 р. за № 73]. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Затверджене Наказом Міністерства фінансів України. – [Чинний від 29.11.1999 р. за № 290]. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11. 1999 р. за № 291. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99/stru/page16#Stru16>

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід» : Міжнародний документ. – [Чинний від 01.01.2012 р. за № 929-025]. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_025.

6. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф. Ф. Бутинець. ; 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – 912 с.

7. Вовчак, Ольга Дмитрівна. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – 391 с.

8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : [монографія] / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 522 с.

9. Гончаренко О. О. Особливості обліку та формування звітності страхових компаній / О. О. Гончаренко, Т. А. Гоголь // Вісник Чернігівського державного технологічного університету – 2011. – №1 (48). – С. 411-425.

10. Економічна теорія: Практикум для студентів неекономічних спеціальностей : навч. посіб. / [В. Д. Базилевич, Н. І. Гражевська, В. І. Трохименко]. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2016.

11. Круподер О. Д. Актуальні проблеми внутрішнього контролю страхових компаній /

О. Д. Круподер // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2013. – № 2. – С. 143-148.

12. Мельничук І. В. Облік та аудит фінансових результатів страхової діяльності : дис... канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.09 бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / І. В. Мельничук – К., 2015 – 243 с.

13. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах глобалізації / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 82-91.

14. Шинкаренко О. М., Бразілій Н. М. Методичні аспекти аналізу фінансових результатів страхових компаній // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – Економічні науки. – 2015. – Вип. 28. – С. 164-173.

15. Шмиголь Н. М. Доходи підприємств: сучасні методи управління / Н. М. Шмиголь // Економіка: проблеми теорії та практики. – Вип. 228. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010.